

Ми — промяг золотий в історії держав

Романі Яг

РОМСЬКА НАРОДНА ГАЗЕТА
МАНУШЕНГЕРО РОМАНО НЕВІПЕ

№11 (23), вівторок, 19 вересня 2000 року

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯМ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

Калонка редакторів

Щойно в Києві відзначили акорди Першого міжнародного фестивалю "Амала - 2000". Він зібрав на сцені немало орігінальних самобутніх художніх колективів та окремих виконавців із багатьох країн світу.

Достатньо назвати імена таких виконавців, як Діма Клімошенко, Гая Чорна, заслужені артисти України, Петро Чорний, то стане зрозуміло: роми нашої держави достойно змагалися в мові душі - пісні - з миттями інших континентів. На престижному фестивалі, який знайшов, за окремим винятком, позитивні відгуки в пресі, на радіо, телебаченні, успішно виступали й колективи із Закарпаття.

Фестиваль завершився, злагодивши всіх - його учасників, гостей, глядачів. Ще й ще раз він продемонстрував: мистецтво зближує людей, де вони не жили, здріжує. Коли в єдиному пориві єднаються серця - прекрасно.

Наша газета в номері, який він, дорогі читачі, тримає в руках, подала де-

тальній звіт Ваших кореспондентів про чудове дійство.

В планах редакції - недавно заявлені рубрика "Кольори творчості", де вміщуватимемо творчі портрети професійних та самодіяльних митців, які пропагують ромську пісню, танець, музичне та образотворчі мистецтва, хореографію. Е в нас інші наміки. Йдеться про ширше висвітлення духовного життя племен Закарпаття, передбовічних процесів в суспільному та економічному житті тощо. Адже, живущі під небом України, поруч із іншими народами й народностями, роми беруть посильну участь в суспільнокорисній діяльності.

Колектив редакції намагається перебувати у вирі життя, пропагуючи найперші піднімі до світу, наступ в іншій сфері життя, зокрема і в практичній, де роми проявлюють себе в труді, відносинах із іншими національностями чи етнічними групами.

Шеф редактор А.Адам
Редактор Е.Навроцька

На підводах - в похід за свободою слова

Сплинуло не так і багато часу з весни, коли редакційний колектив львівської газети "Експрес" виступив організатором голodomорів. На підтримку вільного слова піднялися журналісти інших ЗМІ багатьох областей України, вимагаючи свободи слова, змін до законодавства, щоб припинити розправу над ЗМІ.

І ось 4 вересня у Львові, 5 вересня в Києві відбулися акції журналістської солідарності першого етапу всекраїнського заходу "Похід свободи". Журналісти різних видань "впяглися" в підводу, яка символізувала проблеми зі свободою слова в Україні. У разі, якщо депутати Верховної Ради прогнорують вимоги журналістів і не інклюзять до порядку діялення основної сесії відповідних законопроектів, на справжніх підводах буде здійснено багатоденний переход через кілька областей України. До того ж учасники акції обійтися по іменному гарбузу кожному законотворцеві, який голосуватиме проти журналистських поправок.

На в'їзді до Києва, було затримано вантаж із гарбузами. Після 6-годинного скандалу його дозволили розвантажити перед информагентством УНІАН.

Наш кор

Свято ромського мистецтва

23 вересня цр. в Ужгороді, на Тейлерській площі, відбудеться свято ромського мистецтва. Його барвиста афіша пропонує виступи різноманітних ансамблів, колективів-виконавців

Приєднані зможуть ознайомитися з експозицією ромського музею.

Свято завершиться народним гулянням.

Початок свята о 14 годин.

ЕПІГРАФ НОМЕРУ

Хочу тебе бачити відродженою знову
Пісні твої чуті, Шевченкове слово.
Щоб цигана ти, поважала як сина.
Бо ти моя ненько, моя Україно!

М. Козимиренко

"АМАЛА - 2000" ЗІБРАВ ДРУЗІВ

Два дні в столиці нашої держави Києві проходив Перший Міжнародний циганський фестиваль мистецтв "Амала - 2000". Своє мистецтво киянам з п'яти міст показували країни з країнами мистецькі колективи та окремі виконавці з Росії, Словенії, Чехії, Болгарії, Югославії, Іспанії. Широко було представлена творчість ромів України, в тому числі і Закарпаття. Сотні людей були заворожені "циганським мистецтвом". Це і шатра для гадалок, ярмарки сувенірін

виборів, тощо. Надзвичайно красно було оформлена сцена: це всі види ромських возів, на яких приїхували роми в Україну, шатра, кочові кузні, палалі багаття, закликаючи бажаючих погратися коло вогню, своїми гордими поставами і вершниками милували коні.

Звучать урочисті позивні, давони коло колів, розносяться довкола. Раптом вони затихають. І цо тиші нби навпіл розкроє дитячий крик. Очам відкривається дивовижна сцена: у національному яскравому ромському одязі з'являються жінки, одна з яких несе на руках дитину...

А крик продовжується. Це дитя - символ народження нового фестивалю "Амала - 2000" ("Друзі")

Над імпровізованим містечком розносяться слова:

Не от лотосов
Ганга,
Не от горних
орлов
Происходит
циганске
От степных
табунов...

Не придумали плахи,
И шумы не от них,
Но смеются и плакать
Научили других.

колективу була надана можливість показати свій доробок, подивитися, що нового надбано у митців інших країн.

Амала стала форумом друзів. Людей закоханих з піснню, музику, танце. Ромська творча еліта світу демонструвала, як можна жити в колі побратимів, мирно діலитись з ними найкращим, що може витворити жива душа.

(Продовження на 4 стор.)

Міжнародний семінар - про свободу інформації

Державний комітет зв'язку та інформатизації, Центр інформації та документації Ради Європи в Україні та Харківська правозахисна група планують провести 28-29 вересня 2000 року в м.Києві міжнародний просвітницький семінар "Європейське законодавство про свободу інформації та вдосконалення українського законодавства", в якому взьмуть участь експерти Ради Європи, представники законодавчої, виконавчої та судової влади України, представники провідних юридичних установ України, журналісти, представники українських незурдових організацій. Робочі мови семінару - українська, російська, англійська.

Семінар здійснюється в рамках програми взаємодії Ради Європи з Україною в сфері правозахисту (Директорат з прав людини Ради Європи). У семінар візьмуть участь експерти Ради Європи, відомі фахівці в галузі свободи інформації Андрій Жеплівський, професор права Варшавського університету, іван Секелі, перший угорський омбудсмен з питань свободи інформації і захисту персональних даних.

Оргкомітет запросив до участі в цьому представницькому семінарі координатора ромського правозахисного центру Алладара Адама.

**Інформаційний центр м. Белграду
(Югославія) "Rominterpres"**

Свою роботу ромський інформаційний центр розпочав у 1981 році, коли на "Радіо Белград" почала входити передача "Ашінен ромале". Зараз ця робота поширилась і на державне телебачення. Ромські програми виходять в ефір раз на тиждень - по 45 хвилин на телебаченні та 1 годину - на радіо. Склад радіотрансляцій складається з 10-ти хвилин, інтерв'ю з ромами, або ж не ромами, що працюють у ромських общинах - 5 хвилин; репортажі з місць - 2-3 хвилини; радіопортрети (школярів, людей, політиків, діячів культури, спорту); 5 хвилин; культурна хроніка (фестивалі, виставки, постановки); 5-6 хвилин; спорт - 2-3 хвилини. Сьогодні для збирання інформації та її обробку в 11 редакціях працюють 20 кореспондентів.

В ромському інформаційному центрі входять редакції журналів "Romanal" (Дитячі новини), "Romalos" (Вивчаємо ромську мову).

Очолює роботу "Rominterpres" Драголюб Ашкович - шеф-редактор ромських програм. В Югославії зараз проживає 700 тисяч ромів, а у Белграді - більше 90 тисяч.

Польща

23 жовтня у Варшаві, в Міністерстві оборони відбується "Міжнародна консультація по ромським біженцям і шукуючим притулку".

Метою Міжнародної Консультації є прискорення конструктивних обговорювань серед урядів та ромських лідерів, розробка ефективних стратегій та підходів до все більш суперечливої проблеми ромських біженців.

В доповнення до Міжнародної Консультації 24 жовтня, вранці відбудеться зустріч Ромів і Сіні.

Україна

14 вересня у Мукачеві відбувся молодіжний ромський фестиваль на свого повітря. Його учасниками були роми з Берегова, Мукачева, інших міст краю. На свято прибули і гости з Голландії - представники східноєвропейської місії, яка знаходитьться у м.Берегово. У програмі були пісні, танці, значна частина з яких - на релігійну тематику.

ВІТАСМО!

DÔVERA
— наймолодший журнал

і не тільки в Закарпатті, де число таких видань на пальцях однієї руки можна підрахувати, а й в усій Україні.

Шеф-редактор видання, до слова, наймолодша серед поважних редакторів, Наталя Герцег-Паш розповіла:

Це наш пілотний номер. Поки що про періодичність виходу "Dôvera" - журналу словаків України - засновником і видавцем якого є Закарпатське обласне культурно-освітнє товариство словацьких жінок "Dôvera", не буде говорити. Скажу лише, що намагатимемося робити все, аби видання частіше потрапляло до рук читачів, радувало їх цікавими та змістовними матеріалами, розширявало коло читачів. А для них, хто не володіє мовою, подаємо матеріали українською.

В передньому слові, яким відкривається журнал, огляд майбутніх рубрик, запрошення до співпраці, пропозиція надсилати листи з пропозиціями про що б хотіли почитати? Як теми, проблеми найперше слід порушувати.

Перший номер відкриває читачу немало нового. Енергійний, молодий підприємець Ерік Горват, голова не так давно утвореного на Закарпатті товариства словацької інтелігенції, - розповідає про діяльність товариства, його мету - й перспективи. Про конгрес та фестиваль нацменшин Карпатського Европеону, який проходив

у Братиславі, розповів його учасник пан Антон Глазго.

Безперечно, зацікавить інтерв'ю завідувача кафедри словацької філології професора Павла Чучки, де розкрито власну концепцію підготовки словацькості в умовах Ужгородського держуніверситету, контакти з партнерами в Словаччині тощо. Привернути увагу інші матеріали.

Подано добірку нових перекладів аспірантів словацького відділення філологічного факультету УжДУ Тетяни Кобали Словашька поетка Маша Гальмова (справжнє ім'я - Пулманова) постає тонким ліриком у віршах "Пісні" та "Дар".

Видання багате на інформацію, гарно ілюстроване. В актив його творців можна віднести уникнення дріб'язновості, намагання ити своїм шляхом, нікого не наслідуючи й переспівуючи.

Оліянна Камська

Роми Швеції

2-го грудня 1999 року Шведський парламент прийняв пропозицію уряду щодо уніфікованої політики стосовно меншин, присвоївши статус національної меншини ромам країни і прийнявши Romani Chib (ромська мова), як офіційну мову меншини.

Історія ромів складна. Швеційський району не є повністю відомою. У Швеції ромська популяція існує з 16 століття. У Стокгольмській книжці Медіатії священик Олаф Петр описав відкуль групу ромів, які відвідали місто у 1512 році. Він називав їх "татарі".

У порівнянні з іншими країнами Швеція в минулому мала досить однорідне населення. Цей факт є цікавим, оскільки зарахує кожний п'ятій у Швеції не має шведського коріння. Сучасне населення Швеції включає 25000 ромів, не беручи до уваги кочовиків. Кількість кочуючих племен важко визначити.

Ромське населення

Швеції не є однорідним. Сюди входять нащадки романських груп з 16 ст., а також ромів, які прийшли в Швецію у 2-й половині 20ст. Більшість шведських ромів - "нескандінавські" роми, які потрапили до Швеції в 1960-х чи пізніше. Деякі прихали, як імігранти, наприклад біженці з колишньої Югославії, більшість з них з Боснії і Герцеговини.

З погляду різноманітності, якою характеризується ромське населення Швеції, існує різноманітність у мові. Крім мовини існують відмінності в традиціях та культурі різних груп. Але, незалежно від цих відмінностей, спілкується з великою кількістю перешкод, проходячи крізь усі сфери суспільного життя. Це стосується освіти, праці, охорони здоров'я, житла, можливостей участі в суспільному житті на рівні з іншим населенням.

2 грудня 1999 року Шведський парламент на

голосуванні підтримав Конвенцію Ради Європи по захисту національних меншин. Як результат слідує відповідь різним комунам Вільної Церкви.

Роми осіли у Швеції у 1960-х. Більшість з них живе у фешенебельних містах Стокгольмі, Котенбергі, Малтію або у прилеглих районах.

До цих пір роми займають досить хітке положення у шведському суспільстві, а також піддаються дискримінації, що заборонено законом. Загалом багато ромів зустрічаються з великою кількістю перешкод, проходячи крізь усі сфери суспільного життя. Це стосується освіти, праці, охорони здоров'я, житла, можливостей участі в суспільному житті на рівні з іншим населенням.

- освіта молоді та дорослого населення;

- збереження мови;

- співпраця ромських організацій з центральними та місцевими урядовими авторитетами.

Переклад Н.Попович

**Найбільший у світі
ромський музей**

Нещодавно нам випала нагода зустрітися з директором найбільшого в світі ромського музею, котрий знаходитьться у польському містечку Тарнов. Це Адам Бартотиць, його заступник, науковець, етнограф-ромолог, автор ряду книг та монографій, присвячених ромам.

- Чи проводяться на території музею акції, пов'язані з культурним життям ромів?

- Так. Разом з Союзом ромів Тарнова, де я являюсь секретарем, ми кожен рік, навесні і восени, організовуємо фестивалі ромської культури, тобто свередінно відкриття ромського сезону та його завершення. Останні п'ять років, ми проводимо "Ромський табор пам'яті". З цією метою зустрічамо коней, запрошуюмо наших ромів та разом з ними, на конях та возах, ідемо села та на місця, де в роки Великої вітчизняної війни фашисти були розстріляно ромів. А таких місць у Польщі, повірте, багато. Там роми моляться, співають жалібних пісень. На такі зустрічі ми запрошуємо і не ромів, а інших, які приблизили культуру цієї загадкової нації. У таборі пристягають наші ромські друзі з Америки, Швеції, Німеччини. Вони, як правило, приходять із своїми мо-

дерними кемпінговими возами.

- Більшість експонатів експозиції було знайдено у Польщі?

- Тепер, в основному, переважають речі знайдені на Балканах, у Болгарії, Македонії та Угорщині.

- Хто фінансує діяльність музею?

- Своїм існуванням музей завдячує фінансовій підтримці нашої держави. Крім надходжень із загального бюджету країни, тепер будемо отримувати кошти із місцевого врядування воеводства.

- Ви спілкуєтесь з ромською. Задяк виник інтерес до культури та традицій ромського народу?

- Це з дитинства мені доводилося спілкуватися з ромами, разом відвідували школу, та професійно займатися з ними. Останні п'ять років, ми проводимо "Ромський табор пам'яті". З цією метою зустрічамо коней, запрошуюмо і не ромів, а інших, які приблизили культуру цієї загадкової нації. У таборі пристягають наші ромські друзі з Америки, Швеції, Німеччини. Вони, як правило, приходять із своїми мо-

На знімку: Адам Бартотиць

цею тематикою ніхто не займається, а мене завжди притягували екзотичні культури. Я хотів досліджувати надбання індіанців, негрів Африки, але коли побачив, що ромська культура така екзотична і дуже залежить від належної уваги, вирішив професійно зайнятися нею. Досліджуючи ромський побут, я майже кожне літо проводив у таборах. І скажу, що роми - це дійсно чудовий народ, культуру якого обов'язково потрібно зберегти і донести її до нащадків.

Розмову вів А.Адам

Унікальна книга - в дарунок "Романі Яг"

Дніми бібліотека газети "Романі Яг" поповнилася унікальною книгою - "Іх знають всі" Костянтина Бобришева. Багато ілюстрована, подарункова видання представляє всесвітньо відомі мвчеників, письменників, артистів і державних діячів. Унікальні факти біографії, життєві перипетії героїв книги, ексклюзивні фотографії, архівні документи -

це все є в книзі. Достатньо назвати лише такі імена: Тереза, Крістіан Бернارد, барон Фальц-Фейн, Олена Образцовна, Олеся Гончар, Борис Патон, Роберт Лоретт, митрополит Феодосій, Михаїло Пуговкін... і стане зрозумілим прагнення читача якнайбільше дізнатися про непрересні особистості вікі.

Книга - видання Фонду

Міжнародних премій. Технічно підготовку здійснило видавництво "Школярік".

Здавалося, про відомого письменника Олеся Гончара, автора безсмертних "Пропоронісів", "Собору", "Тронки" люди старшого віку знають все. Але ж скільки нових штрихів із життя цієї неординарної особистості відкривається! Зокрема й спілкування з величими постатями, просто друзями.

Дружина Олеся Тереніївича, його єдина любов на все життя, по кручинках збирала й записувала його окремі оцінки подій, думки, "золоті" вирази - згодом це складе книгу.

Нові грани великої люднини розкриються й побратимима по перу.

В.Зозулич

Долі різні, та біда одна

У Тячеві проживає більше 200 ромів, безробіття серед цієї верстви населення сягає 100 відсотків. Виростає неграмотне молоде покоління, яким ніхто не опікується.

Подорожуючи ромськими таборами Закарпаття, ми вишили звітати у м. Тячів. Проїжджаючи повз Буштино, дорогою ми підібрали молодого правоохоронця, який теж виявився уродженцем Тячева. Нас здивувало, що він не одразу зміг відповісти, де в цьому місті проживають роми. Подумавши трохи, таки припустив: "Напевно, на Леонтовича та Лазовій. Але вони ніби-

то й по-циганськи не говорять."

І дійсно, заіхавши на вулицю Леонівича ми не почули ромською, але обличчя людей відразу прозадили нам іх походження.

Найбільше нашу увагу привернув будинок, який, здавалось б, ледве тримається у купі. На подвір'ї поралася господина, на порозі будинку сидів господар. Ми познайомилися. Господина Суп Елізавета Олександровна, родом із Тячева, 38 року народження. Закінчила п'ять класів середньої школи, а у 18 вже вишила заміж. Працювала на будівництві, прибиральнин-

цею. Зараз отримує 47 гривень пенсії.

Усе її життя асоціється з голодом. Спочатку голод під час Великої Вітчизняної війни, тепер голод від нестачі коштів. Та як кажуть, біда неходить одна. За два роки тому у Елізавету, чи просто Бихі, як тут називають, захворів чоловік. Втратив глоз. "Знаєте, коли чоловік буде здоровий, нам жилося набагато краще", - ділиться Елізавета Олександровна. "У нас була своя кузня, а це живі гроші. Та чоловік вже два роки як не працює, а обладнання замкнуло її ключа не відає. Я його навіть продати не можу".

На чоловіка Елізавета працією не отримує, єдине що їй "перепало", так це гуманітарна допомога під час повені. "Тай то знаєте така перебрана була, що роми, не маючи чим оплатити, саме її палили. А зими тут холодний. У минулому сезоні, наприклад, закупила дрова. Тепер на хліб не маю. А з тих 3-х соток землі, що біля хати, хба виживеш? Посадила ріпку, квасолю, трохи картоплі та чи буде врожай? і якби не

допомога моєї сестри, то мабуть біз голоду повмирали".

Коли не щастить, то не щастить по-справжньому. Виявляється будиночок, у котрому зараз живе подружжя, діставши йм ще від чоловікових батьків. "Ми збудували собі новий. Переїхали туди жити. Там у нас і електрична кузня є. Та буквально дві неділі тому тут були сильні вітри і нам зруйнували півбудинку, знесло дах. Довелось переїхати у старий. Котрій лише на чесному слові тримається".

Скрипнула старенька брамка, на подвір'ї вийшла жінка.

- Спорт для неї став сенсом життя.

Це Ганна Олександровна Москівчук, згадувана сестра Елізавети.

"Знаєте, долі наїї зовсім різні, але біда у нас одна. І лише у взаємодопомозі наша порятунок. Усе своє життя я прагнула чогось кращого".

Ганна Олександровна, 1946 року народження, має повну спеціальну середню освіту, 38 років пропрацювала у шлакоблочному

На знімку: У такій хаті нам доводиться жити.

цеху РМСУ міста Тячева, певний час працювала слюсарем-збиральником замків на Тячівському металозаводі та пенсії ще не отримує.

Залюбки займалася спортом та багато подорожувала. Займалася стрільбою, плаванням, бігала крос. Але головне грава за збірну Закарпаття із жіночого футболу, з якою обіздала багато міст, зокрема Харків, Хмельницький, Ужгород та інші. З роком у команді була вона одна. А тренував їх Фекете Йосип Антонович. "Для мене спорт був сенсом життя. І часи, коли я грава за збірну Закарпаття, були найчарівнішими у моєму житті".

Працювала у Московському військовому цирку Міністерства культури РРФСР, де познайомилася зі своим першим чоловіком Рижковим Іваном Акимовичем, професійним автогонщиком. Та життя не склалося зі волею обставин вона переїхала жити у Ростов-на-Дону. Тут вона знайшла собі теперішнього супутника життя Москівчука Миколу Максимовича.

"Найбільша наша трагедія, моя та Бихі, напевно в тому, що Бог не дав нам дітей", - каже Ганна. "І в цьому напевно наша вина. Нас у сім'ї було одинадцятеро. І ми виростали без батька. Він передчасно помер. А згідно з ромськими традиціями, яких тоді строго дотримувалися, народити дитину, не будучи одруженою, було для родини великою гарячкою. Отож ми обидва потай зробили "помілку". За що певно і щастя не маємо..."

З Тячева
Нatalia Ferenc

На знімку: Член колишньої збірної команди Закарпаття з жіночого футболу Г.О. Москівчук.

Знайомтесь: ромський молодіжний лідер - Еміліан Ніколає

Еміліан Ніколає народився у Бухаресті в багатодітній ромській сім'ї, де виховувалось 6 дітей. Один з 2 тисяч рою Румунії, що має вищу освіту. Навчається на другому курсі Бухарестського університету юридичного факультету та на п'ятому курсі факультету менеджерів. Одружений. Виховує доньку.

Президент Forum of European Roma Young People - Fegur. В цю міжнародну ромську організацію входять представники 12 країн: Албанії, Болгарії, Румунії, Македонії, Молдови, Югославії, Фінляндії, Чехії, Угорщини, Франції, України, Швейцарії. Це від 10 ромських молодіжних організацій подано заявки для участі в роботі Fegur.

"Основне завдання моеї роботи, як Президента, я бачу в допомозі молодим ромським лідерам інтегруватись в нову європейську спільноту. Знайти нові шляхи та стратегію освіти для ромської молоді". Робота організації ведеться за декількома напрямками: права людини, освіта, політика.

Але найбільш приоритетний для нас напрямок - це освіта. Наприклад в Бухаресті ми проводимо для ромів курси по вивченю роботи з комп'ютерами,

навичок користування Інтернетом. Заряд ми видули гостру потребу у спеціалістах із знаннями іноземних мов, особливо англійської мови. Велику роботу по кодифікації ромської мови проводить Дюла Вамоши (Угорщина), який разом з відомим ромонологом Марселеем Куртізом (Франція) проводить тренінги і семінари. Серед молоді і жінок успішно працює Раміза Сакіб з Маке-

доні - студентка Македонського університету. Олександр Райков з Болгарії проводить багато тренінгів з молоддю цієї країни, одночасно він співпрацює у Раді Європи у Страсбурзі. За чотири роки Fegur ми зуміли відродити на безкоштовні навчання 50 молодих ромів, для цього серед створених молодіжних груп обирають кращих, яких направляють на навчання в різних училищах Румунії.

Вперше ми підняли питання по формуванню політичних лідерів. В це поняття вкладаємо формування особи, яка могла активно допомагати своїй національній меншині і бути носієм його нагальних потреб, інтегруватись в нову Європу.

Проте, наша робота зосереджується в основному в містах, де процеси інтеграції вже більш відчутні. Але більшість ромського населення проживає в селах і селищах Румунії. З трьох мільйонів ромської меншини країна мати високосвічені спеціалісти всього 2 тис. осіб - це надзвичайно мало. Тому нам потрібно вирішити що багато проблем, щоб вивести молодь до країцього майбутнього.

Наш кор.

У таборі села Балажирево, що на Берегівщині, у 13 хатах мешкає близько семи десятків роюв.

Ми у хаті старости табору Бейла Товта. Він же і член правового центру обласної асоціації ромів "Єдність". 32-річний Бейла упадував що місію від свого батька.

Ведемо мову про соціальні аспекти табору.

- Живемо, як інші роми цього регіону. Літом життя терпиме. На замовлення виробляємо вальфи. Так що кілька заробітків гривень дуже потребні. А зимою багато роюв виживає, прохоча. Виручені гроши від проданих корзин і вінів, які виробляємо, витрачаємо в основному на продукти.

Раніше жилося краще. Чимало роюв працювало у колгоспі. Серед них є і чимало таких, що пропрацювали 30 років. Наприклад, фото Золтані Папа завжди висіло на Дошці поширення села.

- Як вирішуєте проблеми табору? - поцікавились.

- Найбільша проблема - відсутність електроенергії в таборі. Минулого року голова сільської ради закликав усіх роюв віддати свої голоси за кандидата в Президенти Леоніда Кучму і тоді, мовляв, і вирішить це питання. Але час минає, а обицянка так і залишилась обіцянкою.

Минулої зими сталася у таборі трагедія. Малі дитини на задихнулися, тому що було темно, і батьки не

На знімку: Бейла Товт з дружиною

- А як щодо правових проблем?

- З того часу, як мене обрали членом правового центру ромської організації "Єдність", працівники правоохоронних органів рахуються зі мною, з моїми зауваженнями. Коли потрібно, до хат роюв при не

Роми Балажирево

могли зразу зарадити лиху. Щоб провести електроенергію, треба всього-на-всього три стовпі. Та навіть і цим керівництво нам не може допомогти.

Одна із проблем - це відсутність земельної ділянки. Не раз звертався до влади села з цим питанням, але результатів ніяких.

Відзначу, що роми вміють працювати на землі. Суди - угорці із задовільним запрошенням роюв з цим питанням. Учням даватимуть безкоштовні обіди. Це великий плюс. Ромські народності так бракує грамотних людей!..

Слава Богу, ніхто з нашого табору не потрапив до в'язниць. Дуже мало грамотних роюв серед нас. Діти не відвідують школу. Причини - відомі.

Незабаром у сусідньому таборі Яноші члени релігійної конфесії "Церква Живого Бога" відкриють недільну школу для роюв. Учням даватимуть безкоштовні обіди. Це великий плюс. Ромські народності так бракує грамотних людей!..

Б. Горват

На знімку: Балажирівські рою

"АМАЛА - 2000"

(Закінчення. Початок на 1 стор.)

Говорять учасники фестивалю:

Діма Кімашенко, артист (Україна):

- Мені 21 рік. З мистецтвом друже змакну. Діда знають у Києві як першу гітару в оркестрі УМВС України. Ясна річ, батьки - музиканти - пільги зрадили, коли сказав им про своє рішення навчатися в музичній школі по класу гітари. У 16 літ вперше потрапив на професійну сцену. То був 1996 рік. Став переможцем фестивалю "Жар-птиця", виборовши головний приз "Кращий співак України".

Коротко про мій доробок. До десятка моїх пісень стали хітами. Записав два альбоми, шість відеокліпів. Незабаром вийде у світ новий альбом. Це буде певний сюрприз для молоді.

Про першу в Україні ромську газету "Романі Яг" знаю. В Ужгороді, де вона видається, був. Навіть мав сонячний концерт у популярному молодіжному клубі цього міста - "Армагедон". Виконував пісні не тільки ромською, а і українською, російською.

Участь у фестивалі "Амала-2000" вважаю за честь і дарую всім глядачам ромський гімн, який виконую вперше.

Олександр Чикаленко, соліст групи "Барон-мюзік-степ" (Україна):

- Проведення подібного фестивалю - подія в культурному житті України та інших держав - його учасниць Сцена з'єднала напрочуд різних виконавців з багатьох країн.

Встиг уже поспілкуватися з багатьма солістами. Деякі знають мене із гастрольних турнів в різних країнах. Подарував новим друзям і свій новий компакт-диск "Соділоки сні", який нещодавно вийшов. Записав пісні трьома мовами: ромською, українською, російською. Сподіваюся злагати репертуар і піснями, які виконуватиму англійською мовою. Нео володіє вільно.

Взагалі скажу, що знання мов дуже потрібне співаку. Біо живого спілкування нічим не замінить.

Мрія побутувати в Ужгороді. Читачі газети, для якої радо даю інтерв'ю, мої найцініші вітання. Любить пісню, музику. Вони підносять людину, роблять її чистішою, духовно розвиненою.

Iga Kеларова, художній керівник групи "Romano Rat" (Чехія):

Можна лише вітати організаторів цього величного дійства!

- Кажете, що мене називають ромською зіркою Європи? Добре, що про це знають у Закарпаті, яке сусідить із нашою державою. І прямно мені давати перше інтерв'ю після першої в Україні ромської газети. Наш колектив прискіпливо готував програму для такого престижного фестивалю, як "Амала-2000".

Україна - молода держава, і її красі митці пробивають собі дорогу в світ. Іх участь у заходах цього мистецького свята значно злагати кожного та ми, артисти з інших країн, багатіємо від такого дружнього спілкування.

Ми вже подарували і ще подаруємо традиційні пісні чеських ромів, які передаються з покоління в покоління. Це пісні я моїх предків, зокрема і батька, який дуже беріг ромські традиції. Особисто я побувала в різних країнах - полубила співчих людей Італії, відкриваю постійно щось нове в кожній країні, куди приїжджаю. Ця дорога пролягає в Україну, бачу, захоплений нею і мій чоловік, учасник групи, композитор.

Я часто бываю на різних семінарах по музиці, мистецтву, освіті. На них виступаю в ролі вчительки, намагаючись розкривати молодим ромам очі на мистецтво, шедеври.

Охоче запрошуюмо на навчання в семінарах молоді. Не зацинююм дверей і перед юнаками та дівчата інших національностей.

Читачам "Романі Яг" зізнаюсь, що виконую лише ромські пісні, хоч знаю немало творів інших народів.

Анатолій Кондуру, художній керівник ансамблю "Хабарде Іє" ("Гарячі серця") (Ізмаїл):

- Наш колектив уже має свою історію, склався репертуар, традиції 17 років даруємо мистецтво. В складі ансамблю дві сім'ї обдарованих співаків, музикантів і танцюристів. Наприклад, родина Васильєвих: батько - соліст, мати - тек, син Михаїло співає, грає на кількох музичних інструментах.

Для нас участь у фестивалі - хороша можливість познакомитися з дослідженнями колективів з різних держав. Та й можемо звірити свої досягнення з набутками інших.

Газета "Романі Яг" цікавить громаду міста Ізмаїла?

Можу дати на ваше запитання вичерпну відповідь, бо я є її головою. Отож у курсі всіх проблем. Відкриваємо дітям світ - вчимо грамоти, даємо початки музики. Моя дочка - вчителька - керівник ромської недільні школи. Взагалі, ми всією сім'єю перебуваємо у вірі життя ромів, організовуємо школи, молодіжний центр, англійський клас.

На процесіння скажу, бо ось-ось мій вихід на сцену: серед наших ромів є лікарі, вчителі, льотчики. Лише 40 років я осіли, але наше життя потроху нормалізується. Займаємося ковалством, тваринництвом, землеробством. Ромки - і торгують, і гадають, і вороожать. У цей трудний час намагаємося вижити.

Аца Новкович, керівник оркестру Новковича (Югославія):

- Вас дивує, чому оркестр називається моїм іменем?

Про це можна прочитати на бубнові. 10 музикантів у колективі, якому уже 30 років. Хто на чому грає - один на трубі, другий - на бубні, третій на... Разом виходить чудова музика, про яку і сматися можна, і танцювати, і сваритися, і веселитися. Ми все вміємо. Наше мистецтво по достоїнству оцінили і в Словенії, і в Австралії, і в Німеччині. Ми виконуємо ромську музику різних жанрів. Нас люблять слухати не лише роми, але й представники інших народностей. Нещодавно газети в Чикаго писали, що в оркестрі Новковича вміють на трубі говорити мовою людей. Це високе мистецтво, коли в ру-

ках музикантів-віртуозів труби говорять. Не одразу ми досягаємо високої майстерності.

Мені виповнилося 50 років, а з них уже 30 керую колективом. Граю з 12 років. Тепер у мене золота труба. Тож мушу старатися грати якнаймайстерніше, бо інакше цей подарунок-нагорода буде останнім.

Що побажати через газету всім шанувальникам музики, пісні? Нехай у світі буде мир, бо, на жаль, у Югославії лунають постріли й падають бомби.

Ricardo, учасник групи "Іспанська Сюїта" (Іспанія):

- Чи правда, що ваш колектив складається з двох братів і сестри?, - поцікавилися ми.

- Не зовсім. До складу нашої групи входить ансамбль з трьох гітаристів та двох вокалістів. Вони виконують старовинні ромські музичні твори, але в основному - це іспанські народні пісні. Ряд наших учасників не змогли взяти участь у фестивалі. Та ми побудували

нашу програму так, що включили в неї ті номери, які можемо виконати разом. Немало уваги приділяємо розкриттю образів, характерів у тих творах, які виконуємо.

Xosé, учасник групи "Іспанська Сюїта" (Іспанія):

- Кожен наш артист пластичний, володіє вмінням перевітлюватися. Найчастіше виконуємо етюди, це досить важкий жанр, але вони дають можливість перевітлення. Е у нас речі, які "підгледили" в Андалузії, Гренаді. У цих містах переплелися різні культури. Ми танцуємо і в стилі фланкено. В Іспанії є ромські общини. Втім, краще нашу розповідь доповнить сестра Розалія.

Rozalía, учасниця ансамблю "Іспанська Сюїта":

- Наш колектив створено 12 років тому. Мені тепер 31 рік. На сцені з 13 років. Вчилася в школі. Ще моя бабуся була неперевершеною виконавицєю фланкено - це один із різновидів іспанського танцю.

З покоління в покоління в нашому роду передається мистецтво танцю, відточиться майстерність чисто. Але постійно працюємо над новими творами. Репертуар - різноманітний, не лише іспанські танці. Охоче відгукнулися на запрошення взяти участь у фестивалі.

Petja Чорний, учасник Первого міжнародного фестивалю "Чиганського мистецтва" (Україна):

- Про яку іншу професію, ніж артистичну, я не мріяю. Моя мама - Галия Чорна - 30 років на сценах, заслужена артистка України.

Лист Європейського Ромського Правового Центру ("ЕРПЦ")

Прем'єр-міністру Італії

7 березня 2000 року "ЕРПЦ" надіслало лист прем'єр-міністру Італії пану Массіму Далема стосовно фактів депортаций ромів з Італії. В листі "ЕРПЦ" наполягає на тому, щоб прем'єр міністр Далема дати пояснення громадськості щодо правової основи дій, та виниклих проблем, які націлена на ромів, як групу для вигнання з Італії. "ЕРПЦ" стверджує, що італійський уряд повинен забезпечити повернення до Італії тих осіб, яких було вигнано 3-4 березня. "ЕРПЦ" дали наполягати на тому, щоб прем'єр міністр Далема розпочав слідство щодо заяв, що офіцери поліції використовували силу під час затримання окремих осіб і суворо покарав виних у нападах.

Текст листа слідуючий:

Шановний пане
Прем'єр-міністр

"ЕРПЦ" - міжнародна громадська правова організація, яка складається з правами ромів і забезпечує правовий захист у випадках порушення людських прав, глибоко страйкована доповідями про факти депортаций ромів з Італії.

Згідно з повідомленнями засобів масової інформації, свідченням свідків, які вони дали "ЕРПЦ" та свідченням, які отримала італійська громадська організація ARCI,

не мав дозволу, десь 112 чоловік, були затримані і відправлені в аеропорт двома поліцейськими автомобілями. Роми провели в аеропорт з чорного входу, так, щоб затримані не привертали увагу громадськості. Щонайменше 65 чоловік з них були посажені на військовий літак в Фуміндо (аеропорт міністерства внутрішніх справ). Літак вилетів з Риму у Сараєво, Боснія та Герцеговина, о 14:35. Між ромами: вигнанцями знаходились також і діти. Згідно ARCI, що найменше 2 ромів: 16-річний П.Л. та 17-річний Л.Д. були відправлені без батьків, що суперечить італійським законам. Офіційні особи зруйнували табір в Тор де Ченци. Журналісти, що оглядали табір, були затримані та перевезені у суддівський табір Ва Чарі; приблизно 15 км від табору Тор де Ченци, який складався також переважно з ромів. Ті ж, хто

стверджував в прес-релізі, датованому 6-м березня, що операція пройшла успішно, і що вони депортували "кочовиків", які займалися незаконною діяльністю.

Інша подіба операція мала місце в Гачіндо. Згідно з свідками подій, 3-4 березня о 1:00 ночі загін поліції та карателі в інші рівні ввірвався в табір. Офіційні особи розбили вікна і застосували фізичну силу при затриманні окремих осіб, ображуючи етнічне походження ромів табору. Біля тридцяти ромів з верхньої правої зони Гачіндо, які знали, як "боснійський район" табору були затримані та відправлені на військовому літаку. Поліція та офіційні особи відмовились дати будь-яку інформацію для "ЕРПЦ".

Поліція повернулась у табір у Ва Каучі 4-го березня десь о 13:30 та затримала інших ромів. Більшість з цих затриманих були пізніше звільнені. Тим не менш, доля шести чоловік невідома до сьогоднішнього дня. Офіційні особи не

як Комітет Об'єднаних Наяць по Виключенню Ррасової Дискримінації в березні 1999 року критикував італійські дискримінаційні дії стосовно ромів.

"ЕРПЦ" вимагає наявності пояснення громадськості щодо правової основи дій, та внести вирок поліції, яка націлена на ромів, як групу для вигнання з Італії. Італійський уряд має забезпечити транс-

портом для повернення тих, хто вигнали 3-4 березня. На додаток "ЕРПЦ" просить ваш офіс розглянути розгляд заяви, про те, що офіцери використовували силу під час затримання окремих осіб, про знищенння ромської власності та покарання винних. Ми просимо інформувати нас про результати розслідувань а також про покарання, застосовані до винних.

З повагою,
Виконавчий Директор
Дмітріна Петрова

P.S. Ті, хто бажає виразити своє відношення до цих подій, може звернутись в редакцію "Романі Яг"

Ваня де Гіла-Кохановський

(Vania de Gila-Kochanovski)

Часто роми асоціюються з неграмотними, малосоцічними і безкультурними людьми. Проте це не завжди відповідає дійсності. Сьогодні ми пропонуємо вашій увазі розповідь про долю рома, вклад якого у розвиток ромської культури, ромської мови та її пересоцінні.

Франзе загинув під Сталінградом. Син Вані сьогодні слугує офіцером 701 бази ВПС Франції, що розміщені в Салон-де-Преванс.

Мама - Олександра Петрова - латвійська ромка походила з роду, що мав назву Халадік. У перекладі з санскриту "chashah" - означає "меч", підтверджуючи принадлежність роду до славянських ковалів, що займалися виготовленням зброї.

В 1938 році Ваня вступає до лінійного Ягеллонського військового коледжу. Коли радянська війська у 1940 році окупували Латвію - втекає до Режице. У 1941 році повертається в Міргу, завершує навчання у французькому лиці.

У 1942 році всіх ромів Латвії з міст Вільно, Лудза було зібрано у гетто і відправлено до концтабору Саласпіс, де Вана вперше побачив, як димлять труби крематорію.

Але, враховуючи те, що у свій час Ванохановський закінчив військовий коледж, знає німецьку, французьку, російську, латвійську мови, йому, рому, було запропоновано службу в німецькій армії. Від цього Вана відмовився. Та його продовжували аглютувати вступити на військову службу ще декілька місяців. Навіть більше. Він вступав в дискусії з німець-

ким офіцером про значення поезій Гейне, Гете, що були заборонені фашистською пропагандою.

Під тиском радянської армії полонених концтаборів почали відправляти у німецький тил. Так Ваня опинився в сколіцах Парижу на будівництві оборонних укріплень. Після багатьох невдалих спроб втекти, був декілька разів катованій. Проте, знання французької, німецької мов допомогли йому в кінці кінця. Він віткі в концтабору, боровся з окупантами у Русі Опору на півночі Паризу. Після звільнення від фашистів Паризу вступає на навчання до Сорbonni на відділ класичних мов за спеціальністю "Порівняльна граматика іndo-європейських мов". Навчався в докторантурі по лінгвістиці та діалектології. У 1960 році відкладається в Індію у Бенгальський університет, де продовжує наукову дослідження з мовознавства, а пізніше працює аташе в Міжнародній Академії Індійської Культури. У цей час віддає першу наукову роботу, в якій проводить порівняльну характеристику індійської та ромської мови, індійської та ромської культури.

У 1964 році на Міжнародному Конгресі орієн-

тології в Делі його доповідь мала величезний резонанс, в якій була обґрунтovanа нова методика у вивченні ромської мови "Романе Шаве". Автор запропонував віднести вивчення ромської мови до інтердисциплінarnих наук, а не вивчати ромську мову тільки на архівних даних. Ромська мова та зміненіся і розвивається, так як і українська. Крім того, Кохановський зробив висновок, що роми належать до одного з багаточисельних народів Індії, а точніше до роду Раджпут.

Урядом Індії, її науковцями було надано Кохановському широкі можливості по вивченню культури та мови ромів. У 1990 році результати дослідження були резюмовані в книзі "Міграція арій та іndo-арійці", опублікованій за підтримкою ЮНЕСКО.

У Франції Ваня створив відому організацію "Romane Jekhipe France" і довгий час був представником Франції в Міжнародній Ромській Уні.

У 1984 році в Тулузькому університеті він отримав звання доктора наук за роботу про ромів, де підтверджує індійське походження ромів на основі лінгвістичних, фізичних, антропологічних, історичних, етносociальніх характеристик.

У наш час Кохановський веде активну роботу по інтерації ромського народу, що позбавлений захисту від країн-працьовників. Він достойно захищає їх на міжнародному рівні, руйнує негативні стереотипи по відношенню до ромів. Протягом підтримки держави роми можуть бути і вченими і докторами наук.

Е.Навроцька

3 поши "Романі Яг"

Я вам пишу... бо мені не байдуже

Нещодавно в краї з'явилася нова газета "Романі Яг", яка неочікувано швидко спромоглася зайняти своє місце серед видавців різноманітності публікацій. Переглядаючи її та інші видання, звернув увагу на матеріали, які торкаються питань життя ромів.

Дуже вразила кореспонденція в обласному тижневику "Срібна Земля-Фест" від 7-13 бересня 2000 року. Її автор Михаїло Папіш розписав ромів, які на смітнику шукають іжу. Дивус газетя нав язуз читачам думку, що "циганське щастя - це копирання в смітниках". Цей матеріал є її має закличну рубрику - "Гей, ромате!"

Я не ром, але для того, щоб прожити, бо останнім часом безробітний, змушений виконувати важку чорну роботу. Є у мене диплом про закінчення училища. Та що з того, коли багато підприємств не працює? Зі слів своїх ровесників - молодих ромських хлопців знаю, що найбільше безробітних саме серед цієї частини населення. Багато наймаються до підприємств-бізнесменів вантажниками, прибиральниками. Платять їм дуже мало.

Треба би в газетах, і в такій як "С3-Фест", яка претендує на те, щоб її читала молодь, порушувати питання відкриття нових робочих місць, в тому числі і для ромів. Голод, каку, не тіка. Як вижити тим, які не мають пенсії (а мало їх зі ромів має стаж для пенсії, бо уже давно сотні підприємств закріплені)?

Сьогодні я з болем дивлюся на жебраків. Влада зобов'язана сприяти бідним людям, незалежно від національності. Даруйте, але в паспортах нового зразка нам ставлять запис "Громадянин України"...

Пане Папіш! Неваже у Берегові всі роми копираються в смітті? Ви можете мені заперечити, що не хотіли обрати людей цієї народності. Та ні я, ні мої друзі - роми вам не повертять.

Юрій Антолик, Іршавський район

Сенсація - на чужій біді?

Прочитала в газеті "С3-Фест" (від 7-13 бересня цр.) матеріал журналіста Михаїла Папіша "Для них циганське щастя - це копирання в смітниках" і стало не по собі. Нинішні економічні негаразди вдарили найбільше по ромському населенню нашої області. І роми охоче працювали б і на землі, і зайнялися б своїми споконвічними ремеслами, до яких мають хист - виробництво жерстяних виробів, ковальського начиння тощо. Але ж...

Закриття підприємств викинуло на вулиці сотні працьовитих робітників, яким треба годувати сім'. І щоб якось вижити і дійсно не пухнути від голоду, ідуть окремі(!) до контейнерів...

Та чи треба про ці гірки походити так живописати? Принагідно хочеться звернутися до тих громадян, які викидають у контейнери речі з одягу тощо: за прикладом цивілізованих країн можна виділити місця, де б їх покласти.

Держава в нас одна. Та в скрутний час треба думати, як прийти на поміч, а не робити з людської бди сенсацію.

Марія Курук, Виноградівський район

як Комітет Об'єднаних Наяць по Виключенню Ррасової Дискримінації в березні 1999 року критикував італійські дискримінаційні дії стосовно ромів.

"ЕРПЦ" вимагає наявності пояснення громадськості щодо правової основи дій, та внести вирок поліції, яка націлена на ромів, як групу для вигнання з Італії. Італійський уряд має забезпечити транс-

портом для повернення тих, хто вигнали 3-4 бересня. На додаток "ЕРПЦ" просить ваш офіс розглянути розгляд заяви, про те, що офіцери використовували силу під час затримання окремих осіб, про знищенння ромської власності та покарання винних. Ми просимо інформувати нас про результати розслідувань а також про покарання, застосовані до винних.

З повагою,

Виконавчий Директор

Дмітріна Петрова

"Чому, Боже, так тяжко до щастя добрatisя?"

У 1908 році класик української літератури Ольга Кобилянська написала повістю "В неділю рано зіля копала..." В її основу покладено сюжет української народної пісні "Ой не ходи, Грицо, та й не веноринці".

Серед жіночих образів найбільш виданим є образ романки Маври. В особі Маври письменниця подала матір-спадщино, на долю якої випало надзвичайно тижче життя. В молодості своєю красою, розумом, відніятим ворожити вона виділялася з-поміж інших ромок. Але в її житті трапилася велика прискіпка. Мавра, донка бідного ремісника, старого музиканта Андронаті, була видана заміж за багатого профідника рідмі Раду, мозгутного і прекрасного, але жорсткого, ласого до дівчин. Саме він послали свою дружину до багатих папів на заробіткі: погоржини, танцювати. Будучи заміжною, Мавра циркою показала красного борана і стала жертвою панської розгніти. І не тільки. Трагедія Маври - соціальна.

За те, що вона народила вночі білого сина, на неї чекає страшна кара: "Від знали, що в ніч (ромів - 7.Ф) за зраду карають дуже тяжко", - повідомляє авторка. Читаючи твір, бачиш О.Кобилянську добра зраза традиції, звичай й закони табору. Мавра переживає не стільки за себе, за свою долю, ій не страшно навіть стати калюкою чи зазнати смерті, - ще не відомо, яке рішення прийме Раду. Що буде з ним, ії красем - сином? - серце матері зой-кнуло.

Батько Маври Андронат споє вночі сонним зіплям ромів, і разом із своїм другом виносять сонну Мавру та її сина з табору. "Лиш місяць бачив та зорі, що діялось, більше ніхто".

У протилежній стороні від своїх шатрів, недалеко млина недавно повдовданої багачки Іваніхи Дубихи, уклали Мавру під високою розложистою смерекою і залишили. "Смерека вважалася циганами святим деревом, що охороняє від смерті і є творищем цигана".

Білого онука, ні в чому не винного, дід залишає на обійті багача Михайла Дончука.

Мавра, прокинувшись, бачить, що залишилася сама в лісі. "Дитина! Де моя дитина? Її вбили, а мене

залишили - так жорстоко покарав мене Раду", - зробила висновок Мавра.

Її хвору, немічну забрали до себе вдовиця Іваніха Дубиха, в якої була маленька дочка Тетяна. Отож в Маври і заходила вітху. Доглядала, як зінію ока, пестила, як рідченку. Безміро люблячи дівчинку і від щирої душі бажаючи її щастя, ромка Мавра дарує Тетяні золоті сережки, говорчи: "Носи їх, доню, і не скідай николи. Золото хоронить від зла і притягує друге золото... Носи їх, а будеш в них красна і пишна, як сама туркена!".

О.Кобилянська використала народне повір'я про те, що золото захищає людину від усього лихого.

Розчарувавшись у своєму коханні, ставши самотньою, Мавра перестала вірити в добро людини, в силу й чистоту її почуттів.

Саме тому вона вчите Тетяну не довіряти Грицькові,

говорячи про те, що він теж може зрадити. Вона ж на-

вчила Тетяні варити чарні зілля Незаборів. Мавра зустріла свого батька Андронаті, який повідомив, що Гриць її син. Тепер вона відчудла себе щасливово, але щастя так і не зазнала, бо син, на якого вона так довго чекала, раптово помирає: Гриця труть та дівчина, що його палко кохася.

Тетяна Фединець

залишила свій землі, розділалися на собі одіж, знімала руки розлучивши мольбою дороги, а все промовляла: Співаючи, ридаючи, як доки не зів'яла".

Мавра в розpacії ставить питання: "Чому, Боже, так тяжко до щастя добрatisя?" Але відповіді не знаходить.

Наприкінці повісті, після Грицьової смерті, Мавра заявила: "Тут уже й гріх скінчився", і пішла зі своїм батьком знову між циганами.

Традиції, що відходять у минулі...

дай боже, пощіувати - це означало не поважати себе.

У кожного з подружжя - свої обов'язки. Справа ромки - піти на початку торівця, повернутися на заході дня. Принести в сумці або фартушку іду дні чоловіка, для смі.

Як вона її добуте - чи розкине карти, чи по руці поворожить, чи віпросить, чи обмане, а та і просто "позичить" з попутних городів - нікого це не стосувалось. Принесла - дуже добре! Циганка!

Справа рома - в базарний день піти на базар, поштовхатися перед торівця, подивитися, чи не можна чим-небудь заробити. А ще по дорозі завернуті у село, підкувати коня.

Якщо ж нічого путного не підвернулось - не біда! Жінка добуде. Нагодує, напоїть. Ще й заспіває біля вогнища. Дивися на гарну, а бери ту, що приносить вдачу! - говорила ромська приказка. Щоб була спрітною! Щоб могла і чортя навколо пальця обвестити З

Маргіта Рейзнерова

Відома ромська письменниця, творчий добробок якої ми пропонуємо Вашій увазі, народилася 5-го квітня 1945 року в селі Малий Буковець району Бардайов у Словаччині. У 1946 році її родина переїхала до Праги. З другої половини 80-х років Рейзнерова почала писати поезію та прозу ромською мовою. У 1991 році стала співзасновником "Спілки ромських авторів", а пізніше й очоли-

ла її. Крім того, стояла у джерелі зародження видавництва "Romani chib" та журналів ромської менинії Чехії "Amaro lav" та "Romano gendalos". Свої твори публікували у журналах "Amaro lav", "Romano gendalos" та "Romano dzaniben". У 1994 році вперше самостійно видала казку "Kal". На сьогоднішній день вона проживає в Бельї, де продовжує творити для свого народу.

Нещодавно побачила світ її нова поетична збірка більх вірші "Сон", твори з якої ми вибрково публікуватимемо на наших сторінках.

Двері у життя

Коли двері замкнено на ключ, стукаєш - ніхто тебе не чує, ніхто не відчиняє.

Чекаєш - можливо хтось прийде, хто двері ті відкриє.

Роздумуєш - що за дверима?

Що тебе чекає там?

Які люди і земля?

Боїшся трохи,

та все ж чекаєш,

що перед тобою відчинять двері.

Ти сам повинен бачити,

спробувати і пізнати.

Ніхто не попередить:

Не ходи! Тобі там буде зле,

важко жити там, пізнаєш лише біль, голод й жаль

і не дочекаєшся погоди.

Співатимеш своїх ромських пісень і плакатимеш...

Ніхто не попередить:

Не ходи! Залиши!

Бо ти, що ввійшли до тебе, вже не повернеться.

Хіба що лиш тоді, як помруть,

Udar andro dživipen

Sar udar phandlo pre kleja, durkines - niko tut na sunel, niko na phuterel.

Užares - dareko avela, ko o vudar phuterela?

Gondolines - so hin pal kada udar?

So tut odoj užare!

Savo nipos, savi phuv?

Čuno daras,

al'e užares,

kaj pes angle tute

o vudar phuterela.

Tu mušnes te dihnel,

te prindžarel!

Niko tuke n'avela te phenel:

Ma dža, nalačes tuke ela,

phares pes tuke dživela,

bokh the duhk prindžarea,

o nipos tut pat'iv na dela.

Tire romane gil'ora gil'aveha the roveha...

Niko tuke n'avela te phenel:

Ma dža, ačh!

Kola, so pregele angle tute imar pale na visal'ona.

Ča akor - sar merena.

Te merel kamav!

Na kamav te dihnel,

sar miro romano narodos naš'ol,

amare romane gil'a, lava bisteras,

amaro lačho chid'am,

o nalačho nalačhe bare dženendar il'am.

Mro gulo Del, na sast'recha amen?

Na kamav te dživel,

kamav te merel pre tire vasta, daje,

bo tu sal mek Romni.

Переклад українською Наталії Герцег

гість, ромка не сідала з усіма біля вогнища, а без спілкувалася. Подавала страви. Гостям що-небудь - не поверталася до гостя спиною, а відходила від нього крок за кроком. Так зберігали звички.

Юбкою до колін - почнуться розмови по всьому таборі. Постороннім чоловікам обов'язково побуть своїх жінок - за безсоромність.

Зі спогадів

Івана Ром-Лебедєва

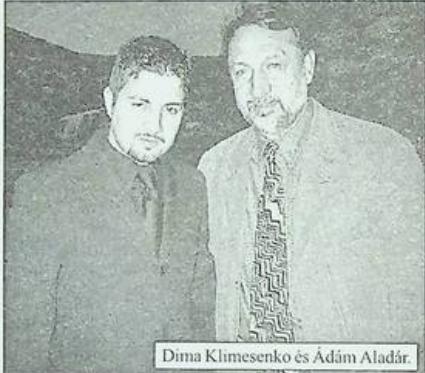
На знімку: Навіть під час Конгресу МРУ жінки намагались сидіти окремо від чоловіків.

Románi Jag

A Roma Nép Újsága
Manusengerő Romano Nyevipe
A lap a Nemzetközi Újjászületés alapítvány támogatásával jelenik meg

„Amala - 2000” – barátok találkozója

Dima Klimasenko és Ádám Aladár.

Két napon át tartott Kijevben az Első Nemzetközi Cigány Művészeti Fesztivál az „Amala - 2000.”

Eljöttek megnézettük művészettel a kijevieknek és a város vendégeinek a jobbnál- jobb művészeti kollektívák és egyéni előadók Oroszországból, Szlovákiából, Csehországból, Bulgáriából, Jugoszláviából, Spanyolországból.

Színvonalos műsorral jelentkeztek Ukrajna romái, ezen belül a kárpátaljaiak is....

Az emberek százat megbabonázták a „cigány városka”. Sátrai állítottak a jásnöknek, a különféle emléktárgyak árlásítónak.

Csodálatosan volt elkészítve a színpad és környéke. Látni lehetet a roma szekerek minden típusát, amelyeken valamikor Ukrajna romái vándoroltak, a sátrakban kovácsműhelyek kaptak helyet, tábortüzek égtek, hivogatva az érdeklődőket melegedték, gyönyörű lovaskon lovasok vágattak.

Körös-körül csengők csengését lehet hallani.

Egyszerve csend lett, amelyet gyerekek kiáltása tört meg. Az érdeklődők elő csodálatos kép tárult: tarka, hagyományos roma ruhákban asszonyok jelentek meg, az egyik kisgyermeket hoztak a kezében...

A örömjújogs tovább tartott. Ez a gyernek — egy új fesztivál születésének a szimbóluma – Az „Amala—2000”-nek (barátok).

Az improvisált városkában ezek a szavak voltak hallhatók:

Nem a Gangesz volt bölcsőjük,
Nem is a kózai sasoktól lettek.
A cigányok nem lótuszok között,
Hanem sikságban, ménés között születtek.

Származásukról hol könnyezve,
Hol mókává mesélnek sokat,
De kacagni szívől és sŕni,
Ók tanítottak meg másokat.

A megnyitó ünnepélyes pillanatában: összinte szavakkal fordult a részvívőkhöz Igor Krikunov förendőz, a fesztivál elnöke, Ukrjana érdemes művész.

Az ünnepséget eredeti módon szervezték meg. minden

egyes kollektívának lehetősége volt, hogy bemutatkozzon illetve megnézze milyen újdonság van más országok romáinak művészeteiben.

Az „Amala -2000” a barátok fóruma volt. Olyan embereké, akik a zene, az ének, és a tánc szerelmesei.

A világ művészeteinek az éliteje demonstrálta, hogy hogyan lehet elni a testvérek körében, osztozni velük a legszebbel, amit csak a lélek létre tud hozni.

A fesztivál legismertebb résztvevői az alábbiakat nyilatkozták:

Dima Klimasenko énekes (Ukrajna)

21 éves vagyok. A művészeti gyermekoromról a barátom. Szuleim zenész. Nagyapám úgy ismerték, mint a belügyminisztérium zenekarának szólógitárosát. Szuleim nagyon örültök, amikor beiratkoztam a zeneiskolába.

16 éves koromban léptem fel először színpadon. Ez 1996-ban történt.

A „Fönik madár” fesztiválon megkaptam az első díjat Ukrajna legjobb énekes címét. Tíznél több dalom már sláger. Nemcsak megijenök legujabb lemezem, amely meglepetés lesz a fiatalok számára.

Ukrajna első roma újságát, a Romani Jág-ot ismerem. Már jártam Ungváron. Koncertet adtam az Armagedon Disco Klubban. Nemcsak roma nyelven, hanem oroszul és ukránul is énekeltem.

Az „Amala 2000” fesztiválon való részvételre megtiszteltetésnek érzem, és egy új dalomat itt adom elő először.

Alekszandr Csikatenko, - a „Baron musik-step” szólistája (Ukrajna)

A fesztivál nagy esemény Ukrajna és a többi résztvevő ország kulturális életében. A színpad egyesítette a különböző országok előadóit. Több szólistával beszéltem, akik közül sokan ismerök engem, mivel több országban felléptem már.

Új barátaimat megajándékoztam legujabb CD-mel, az „Édes álom” cíművel, amely nemrég jelent meg. Ezen a lemezen három nyelven énekelök: oroszul, ukránul és anyanyelvemen. Repertoáromat

angolul előadott dalainam is kiegészítsem. Angolul elég jól beszélek. Idegen nyelveket minden egységesen tudnia kell.

Szeretném eljutni Ungvárra. Olvasva újságukat, amelynek most interjút adok, üdvözletemet küldöm az ungváriaknak. Szeressék a dalokat és a zenét gazdagítanak az embert.

Ida Kelerova a „Romani Rat” (Csehország) művészeti vezetője.

Europában roma csillagok neveznek? Jó, hogy Kárpátalján, államunk szomszedságában tudnánk erről. Öröm számomra interjút adni újságunknak.

Csoportonként gazdag programmal jelenítkezett az Amala -2000 fesztiválra.

Üdvözletemet szeretném küldeni ezen óriási ünnep rendezőinek. A résztvevők élményekben gazdagodva térek haza.

Mink olyan hagyományos cseh – roma notákat ajánljuk a nézők figyelmébe, amelyek nemzedékről - nemzedékre

szállnak. Ezeket a notákát az óseimről tanultam, főként apámról, aki megörizte a régi roma hagyományokat.

Több országban voltam már, szeretem az éneklő embereket. Majdnem minden egyes szemináriumon részt veszek, amelyek a zenéről szólnak.

Acca Novkovics, a Novkovics zenekar vezetője (Jugoszlávia)

Zenekarom 10 muzsikusból áll. Mindegyik fiúvós hangszeren játszik. Együtt csodálatos zenét produkálunk, amelyen nevetni, amelyre táncolni lehet.

Művészettünket megsodálíták már Szlovániában, Ausztriában és Németországban.

A roma zene különböző műfajait játszik. Nemcsak romák, hanem más nemzetiségek is szívesen hallgatják előadásunkat.

Nemrég egy Chicagói újságban azt írták rólunk, hogy a

Ung-Romen zenekar tagjai.

Novkovics zenekarban a fiúvósok az emberek nyelvén beszélnek.

50 éves vagyok, harminc éve vezetem ezt a zenekart. 12 éves koromtól zenélek.

Arany trombitás van. Szívből igyekezjem játszani, mert enélküli az egész mitsem ért.

Ricardo Hose (Spanyolország)

Úgy építettük fel programunkat, hogy olyan számokat tartalmazzunk, melyeket a legjobb módon tudunk előadni. Művészettünkben nagy figyelmet szentelünk a jellem, a lelkület kifejezésére. minden egyes tagunk képes az improvizálásra. Flamengot táncolunk. Kollektívünk 12 éve alakult, - mondja Rozália, Ricárdó testvére. 31 éves vagyok, 13 éve a színpad az életem. Már dédnapjaink is kiváló flamengo táncos volt. Ez a tánclehetség nálunk nemzedékről - nemzedékre száll.

Többször vagyunk vendégszereplések. Repertoárunk gazdag, nemcsak spanyol tancokat táncolunk.

Örülünk, hogy rész vehetünk ezen a fesztiválon.

A fesztivál zsűrije oklevéleket osztott a fellépőknek, köztük a kárpátaljaiaknak is.

Oklevélet kapott: Ádám Aladár, a Romani Jag roma szervezet vezetője, Ádám József, a Phralipe vezetője, a Romani Jag című újság kollektívája, a Horvát Tibor vezetéssel. Ung-Romen zenekar, az Ádám Svetlana vezette Napsütéses Kárpátalja együttese.

A fesztivál végeért...

A kijeviek még sokáig emlékezni fognak erre a felejthetetlen eseményre, ahol a zene, az ének, és a táncművész kiválóságai léptek fel.

Margit Rajzenerova

Margit Rajzenerova, az ismert roma író 1945 április 5-én született Szlovákiában a Bavdepov járás, Malij Bukovec faluban, 1946-ban családja Prágába költözött.

A 80-as évek második felelőtől kezd publikálni. Műveit roma nyelven írja. 1991-ben a „Roma szerzők egyesületének” a alapítójának későbbi vezetője, Ezenkívül az egyik alapítója az „Amaro lav”, „Romano Gendalos”, és „Romano Žaniben” folyóiratoknak. 1994-ben jelenik meg első önálló műve a „Kali” című verseskötet. Napjainkban Belgiumban él, és további alkot népe javára. Nemrég látott napvilágot az „Alom” című verskötete.

Vudar andro dživipen

*Sar vudar phandlo pre kleja,
durkines niko tut na šumel.
niko na phuterel.
Užares - Vareko avela,
ko o vudar phuterela?
Gondol'ines-
So hin pal kada vudar?
So tu odoj užarel?
Savo nijpos, savi phuv?
Cuno daras,
al'e užares,
kaj pes angle tute
o vudar phuterela.
Tu mušines te dikhies,
Te prindžares!
Niko tuke n'avela te phenel:
Ma dža, maláches tuke éjla,-
phares pes tuke dživila,
boh the duku prindžarea,
-o néjpos tut pat'na dela.
Tire romane gil'ora gil'aveha
the roveha.....
Niko tuke navela te phenel.
Ma dža, ač!*

Tanuljuk a roma nyelvet SO si Tusa?

- Shunav, ke nasvalyi sanas.
- Kon phendas?
- Tyi shej.
- Kana maladyilan lasa?
- Varesavo dyes.
- Sanas lende?
- Somas.
- Haj khore sas?
- Nas khore. Pej vulica maladyilom lasa.
- Haj so si lasa?
- Khanchi. Chi kerel butyi, feri karing desh chasura ushtyel opre, thovelpe, hulavelpe, pel peski kaveva, feri pala kodu huravelpe thaj sa xlape peske romesa.

Szavak

Kana - mikor	numa - csak
Káring - merre	doktori - doktor
Cháso - óra	Bunul - bár
Pala - után	Xáben - étel
Ushtyel opre - felkel	Maj - majd
Kavéva - kávé	Thuv - füst
Drab - orvosság	Sa - mind

Romane chachipe

Cigány mondások

1. Dikhta feri, kaj kasko vurdon zhal e busnyi? Pe kasko si khas.

*Figyeld meg, kinek a szekeréhez megy a kecske?
Akijén van széna.*

2. Majsigi shin avri tyi shib, sar kaj tyi shib shinnel tyo shero.

Inkább vág ki a nyelved, minhogy a nyelved vágassa le a fejed.

3. Te o nuvero cinoj, barij e balval.

Hogyha felhőtlen az ég, erős a szél.

4. Andej boh bistres e patiyiv.

Az éhező megfeledekezik a bocsuletről.

AZ V. MAGYAR ÉRTELMISÉGI FÓRUM

Abban a megtisztelétsben volt részem, hogy részt vehettem, Kárpátaljai Magyar Értelmiiségi V. Fórumán, melyet az ungvári református egyházközség, a meggyei könyvtár magyar és idegen nyelvű osztálya, valamint a Magyar Értelmiiségek Kárpátaljai Közössége szervezett, s mely ez alkalommal a millennium jegyében zajlott szeptember 9-én Ungváron, a református templomban.

A kárpátaljai és az anyaországi meghívottak az egyházak, a tásadalmi szervezetek, az önkormányzatok kisebbségeiben játszott szerepéről, a kultúra, a sajtó helyzetéről cseréltek véleményt.

A Fórumot Héder János tiszteletes úr, az ungvári református lelkipásztora nyitotta meg.

Beszédeiben kitért a történelmi egyház szerepére a kárpátaljai legnagyobb kisebbség, a magyarok életében. Többek között szólt a református vallás nevelő és kultúra megorzó szerepéről is.

Hováti Sándor, a MÉKK társelnöke, a rendszerváltás után létrejött önkormányzatoknak a kisebbség életében játszott szerepéről és gondjairól számolt be. Beszédeben többek között szólt a magyar nyelvhasználat problémáiról.

Dupka György, a Magyar Értelmiiségek Kárpátaljai Közösségeinek elnöke részletes beszámolójában ismételte a kárpátaljai magyarság helyzetét. Általános képet festett a kisebbség szellemi, gazdasági, kulturális életéről.

Beszámolójában nagyra értékkelte az anyaországi

segítséget, amelyet megýenk magyarsága kap. Többek között szólt a magyar-ukrán közös vállalatokról, amelyeknek nagy szerepe van a mai gazdasági életben.

Kiemelte a kárpátaljai magyar tásadalmi és civil szervezetek szoros együttműködését.

Itt szeretném megemlíteni, hogy megýenk roma szervezeteinek is jobban együtt kellene működniük, mert ők így lehetne előbre vinni a létszámban második többször járt megýenkben.

Beszédeben szólt a „szellemi töke” kivándorlásáról, amely jellemző az anyaországra is. Ha Magyarország Erdélyből és Kárpátaljáról pótoltja a hiányt, megýenknek nincs honnan pótolnia.

A felszólalók sorra hosszú volt. Közöttünk volt Szakács Zoltán, Magyarország ungvári főkonzulja, dr. Erkel Tibor országgyűlési képviselő, Horváth Katalin, az Ungvári Állami egyetem docense, Gortway Erzsébet, irodalomtörténész Erdélyi Gábor, a Kárpáti Igaz Szó főszerkesztője és több más résztvevő.

Vasárnap, szeptember 10-én, az istentisztelet után a református templom előtt felállított millenniumi emlékoszlop felavatása zárta a kétnapos rendezvényt.

Horvát Bertalan.

elvitte magához. Otthon a család elődtötte, hogy adaptálják a kislányt.

Nemokára nyolc éve lesz, hogy Kica Herminát, az ungvári roma kislányt a Császár család örökbe fogadta. A hideg és az éhség már a múlt. Helyette örömk és meleges veszi körül. Befogadták a Császár család tagjai is. Rita, a Császár család lánya és annak fia Martin, testvérének tekinti.

Herminka 10 éves korában ment iskolába, mivel nem volt igazolvány, egyetlen iskolába sem akarták felvenni. A 8-as számú középiskolába jár. Az idei tanévben hatodikos.

Herminka nagyon jó tanuló – mondta osztályfőnöke, Pilipov Robert. Jól beszél több nyelven: ukránul, oroszul, magyarul is tud és már ismerkedik az angol nyelvvel is. Nagyon sajnálaja, hogy a roma

nyelvet nem ismeri. A rokonival nem érinkezik, mivel kikerülök őt. Az idegen emberek lettek számára a rokonok.

Nyáron, a szündőben Herminka a „résszeg” piacra árulta az édességet és más élelmiszeret, amelyet ő maga vásárolt a Krasznodón utcában lévő piacra. A szépen felöltözött, ukránul jól beszélő kislánytól vették a portékát.

Hermina nemokára 15 éves lesz. Már tudja mi az élet. Gyógyszerész szeretne lenni. Jelenleg egy roma tánckörben szeretné megtanulni a roma táncokat.

Tatyjána Gricicssek
Ukránból fordította : N. B.

HERMINKA

Sok megróbáltatás jutott neki osztályrészül.

Mindössze kilenc hónap volt, amikor elveszítette édesapját, aki szívinfarktusban halt meg.

Még öt éves sem volt, amikor édesapját követte édesanya is, aki okos asszony, szerető édesanya volt. Amikor a halálkor, magához hívta gyermekét, és ezekkel a szavakkal köszönt el tőlük: „Élejetek békességen, szeressétek egymást. Keressétek meg a helyetet az életben.”

Herminka a testvéreivel a Pirogov utca barakjában lakott.

Már öt éves korában kénytelen volt koldulni. A lakásuktól nem messze lévő „résszeg” piacra koldult, és az emberek adtak neki néhány kopeket, egy kenyeres, gyümölcsöt. Több mint két éven keresztül ebből tartotta el magát. Nagyon sokat nélkülöztetett.

Egy téli napon, amikor nagyon hideg volt, Herminka rossz szandálban, puloverben és harisnyanadrágban koldult a piacra. Teljesen megkékült a hidegtől, könnyek csordultak ki a szemből.

Felfigyel rå egy negyven év körüli asszony, aki élességet árult a standon, s nagyon megsajnálta. Levette a kabátját, és betekerte vele a kislányt. Forró teát adott neki. Estefelé pedig

Romák Técsőn

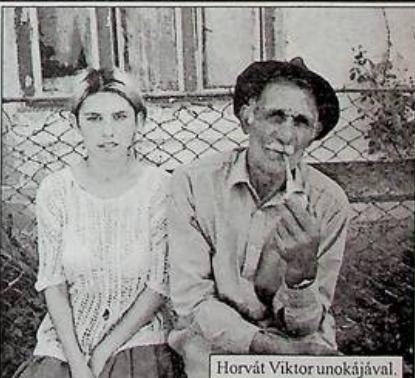
A romák kasztokra való felosztásának negatív következményei lettek. Ezt figyelhetjük meg elsősorban a foglalkozás kiválasztásában és a létfenntartásban.

Jó, amikor a szülőknek presztizselt jelentő foglalkozása volt: zenészek, cipészek, csatornakezítők.

De ha a szülők napszámosok voltak, akkor legtöbbször ez a sors várta gyerekeikre is. Mivel a romák és nem romák közötti kapcsolat nem volt szoros, s így az egymás mellett élés nem hatott a romák életére.

Ezt figyelhetjük meg Horvát Viktor, a técsői romák vezetőjének a sorsában is. 1932-ben született sok gyermekes családban. Szüleinek 12 gyereke volt. Az apja tehetős gazdáknál napszámoskodott. Az anyja a gazdagok ruháit mosta a patakban. Horvát Viktor többször próbált tanulni. Először befejezte a szlovák nyelvű első osztályt, később a magyar nyelvű osztályt. Az iskolát később bezárták. Az idő múltul, és ő tanulatlan maradt.

1957-től 1959-ig az Amur vidéken töltötte katona éveit. Hazatérve jómunkat talált, s elég jól élt, ahogy a többi técsői roma is. A rendszerváltás teljesen megváltoztatta a romák életét, az emberek elszegényedtek, 100%-os a munkanélküliség, nincs pénz, rendszertelenül kapják a gyermeket után járó segélyt.

A kétszáz romák számláló táborban iskola nincs, s így kevesen lépik át az első osztály küszöbét.

- Ez nagyon elszomorít engem- mondja Horvát Viktor. Nekem is 12 gyerekem, 29 unokám és két dédunokám van. Nagyon rossz, hogy a romák közt nincs tanult ember, mert csak ők tudnának egyesíteni minket, és kivezetni ebből a borzalmas helyzetből.

P.B.

ВИВЧАЄМО РОМСЬКУ МОВУ

Урок дванадцятий

Загальні та власні іменники

Іменники бувають загальними та власними. Прізвища, імена, по батькові людям, назви країн, міст, континентів, сіл, вулиць, пр., річок та морів, клички тварин - це **власні іменники** (назви). Всі вони пишуться з великої букви.

Наприклад: Ужгород, Закарпаття, Дніпро, Горват, Йовжі, Євген Павлович, Цірма.

Вправа I.

Прочитайте уривок. Випишіть з тексту власні іменники та поясніть, що вони означають.

Кана Мавглі барія, сас ієн лачо а годявер. Прицьдардя ла медва, ле оросланен телє маймунен. Сас айсо сал, кай ле манушенге андо якга діктел. А паліш аракла ле тіршіс Шерхан. Ов міндік роделас песке варесаво техан тело дант. Екгвар дур андро джунглі преддялас каті пантера Бапра.

Загальні іменники - це назви, які даються багатьом предметам та групам предметів. Загальні назви пишуться з малої букви.

Наприклад: форос (місто), кувчі (горнятка), гад (сорочка), васт (рукав), ангрусті (перстень), злага (сережки), чупні (хліб), генді (книга), зубуно (альто), кгосно (косинка).

Вправа II.

Підберіть загальну назву для кожної групи слів і запишіть за нижче вказаним зразком. Котрі з вказаних назв є власними, а котрі загальними?

Зразок:
Кахні (курка), папінь (гуска), раца (качка) - чіркля.

Рув (вовк), ріш (ведмідь), бакро (вівця) ...
Шейро (голова), думо (спина), пігіке (плечі) ...
Львів, Будапешт, Сараєво, Тернопіль, Делі ...
Папуша, Патріна, Марці, Пали, Сано, Грофо ...
Тирпак, Балог, Горняк, Лацко, Лакатош ...

Пригадаймо! Ромська мова, на відміну від української, має лише два роди: чоловічий та жіночий.

Також у ромській мові розрізняємо поняття істоти та неістоти. Причому розрізняємо його як при іменниках чоловічого роду, так при іменниках жіночого роду.

Назви, які відповідають на питання **хто?** є назвами живих створін, тобто істот.

Назви, які відповідають на питання **що?** є назвами не живих предметів, тобто неістот.

Наприклад: на живу істоту ми скажемо дікгав ле праглес (бачу брата), ла пленя (сестру), а на істоту не живу скажемо дікгав о кгер (бачу дім), е чік (глина).

Пори року

Весна - татіма
Літо - милай
Осінь - томна (ейсо)
Зима - євенд

Дні тижня

Понеділок - луя
Вівторок - марцине
Середа - тетраді
Четвер - жоя
П'ятниця - параштуй
Субота - савато
Неділя - курко

РОМАНІЯ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
РЕєстраційне свідоцтво № 373 від 26 лютого 1999 р.

Шеф-редактор Аладар АДАМ
Редактор Евгенія Навроцька

Редакція не обажена подавати позицію авторів. За точність новедень факти відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.

Позиція або частковий переріз матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романія Я!"

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Тельмана, 1/48а,
телефон: 1-58-05, Е-mail:romaniyag@mail.uzhgorod.ua

Видрукувано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська 13.
Умовн. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 2118

Бог та голодні діти

Жив собі ром та ромка. І не мали вони дітей. Тому дуже просили у Бога двох дітей. Бог почув їх молитви і подарував їм двох гарних малят. Хлопчик народився із золотими очима, а дівчинка зі сріблястим волоссям.

Минули роки. Помер батько. Згодом померла мати. Залишилися вони сиротами. Не мали що їсти, голодували. Якось дівчинка плакала, просючи від братика їсти. А що робити братику?

Взяв глину, місить, місить, робить ніби-то хліб. Поставив пекти у піч. Так він дурив малу сестричку, щоб та не плакала.

Тут раптом підійшов до дітей Бог і питав:

- А що це ви тут робите?
- Сидимо, гріємось біля вогню, - відповідають дітки.
- А що печете у вогні? - питає Бог.
- Соромно мені зізнатись та хотів я обдурити свою сестру. Щоб з голоду не плакала. Тому й поставив у піч пекти глину.
- Тепер вийми те, що у вогні й їжте, - сказав Бог, тай пішов.

Коли діти відкрили піч, то побачили в ній справжнісінський хліб. З'їли його і з тих пір ніколи більше не знали, що таке голод.

Казка ромів Болгарії.

Переклад з ромської Аладара Адама

Взято із збірки казок Христі Кучукова "Amari romani lumja".

О Дел тгай о бокгале чгаве

Сас кай нас єкг ром тгай ромні. Нас лен чгаворе. Бут мангенас катар о Дел те дел лен дуен чгаворен. Ленгере мангіпе ресле джі ке Девлескере кані, тгай дініас лен о Дел дуе чгаворен. Ле чгаворес сас сомнакуне якга. La чгайора сас рупуне бала. Накгле е берша. Ленгоро дад мувлас. Палал лесте е ромні мувлас.

Ачгіле о чгавора чоре. Най со те хан, бокгале. Е чгай ровел, ле пграплестар мангел маро. Со те керел о пграпл? Лел чік ушанел, ушанел, керел ла чікатар маро, тговел анде яг те петьоль. Каде хохавел песка пгения те на ровел. Кготар авел паш

о чгаве о сунто Дел. Пгучел лендар:

- Со керен кгатге?
- Бешас, татювас паш е яг, - пгендє о чгаве.
- Анде яг со ісі тумен? - пгучел о Дел.
- Ладж сі мангє те вакерав. Тгодом чік те петьоль хохавав мура пгения, кай сі бокгалі, те на ровел.
- Лен анда е яг со тгодян тгай хан! - пгнелен е чгавенге о Дел, тгай джал пескере дромега.

Лінє о чгаве анда ла яг со ттоде, дікген ода на чік, а чачуно маро. Тгай хале, хале джі кате лачес чаліле.

Ерлія діалекто анда Булгарія.

Романе чачіне

1) Сако джівді вовді камел те джівел: джівді мук те джівен.

Кожна жива істота хоче жити: живи і дозволь жити.

2) Ко камел бут те хал, нігда на авела чало.

Хто хоче багато істи, ніколи не наси-тися.

3) Лабіля е чіп зу-мінатар, акана пгурдел про шутло тгуд.

Попалив язик борщем, тепер на кефір дус.

4) О лав шай авел то маро те чгурі.

Слово може стати і хлібом і ножем.

5) Маро тут шай дав, а годі на.

Хліб тобі дати можуть, та розуму ні.

6) Бахт тгє балвал пн пгена.

Вітер з щастям - брати.

7) Ма до про одя, саві гін манушес морчі, але дік, саво лес гін іло.

Не дивись, якого кольору в людини шкіра, а дивись яке у неї серце.

8) Со керел екг ром, саворе рома пал лесте.

Що робить один ром, інші роми повторюють.

9) Кай рома, одой гілі шуньдюль.

Де роми, там лунає пісня.

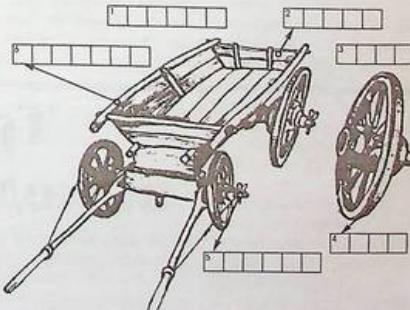
10) Нане саворе рома екг.

Не всі рома однакові.

Кросворд

Назви вказаних стрілками предметів потрібно вписати ромською мовою у відповідні клітинки.

Відповіді надіслайте на адресу редакції, заповнивши вирівнені кросворди. Читача, який першим надішле правильні відповіді до 3-го жовтня, чекає приз!

Відповіді на кросворд, надруковані у №10 (22):

1. Граст. 2. Порі. 3. Пулла. 4. Пунро. 5. Коліца. 6. Гіро.

7.Петало. 8. Шейро.

АНЕКДОТ

- Доктор, я все время чешусь.
- Раздевайтесь. - Смотрят. - Послушайте, а вы про-бовали мыться?
- Не помогает. Через месяц снова чешусь.